

BARBÓRKA ŚWIĘTA O GÓRNIKACH PAMIĘTA!

Posted on 4 grudnia 2023

Barbórka to uroczystość tradycyjnie związaną z górnictwem, celebrowana w dzień poświęcony świętej Barbarze z Nikomedii - patronce dobrej śmierci i ciężkiej pracy. Oprócz górników, w tym dniu świętują również pracownicy innych branż związanych z wydobywaniem zasobów naturalnych oraz geolodzy. To święto znane jest z bogatej tradycji obchodów, a niektóre z nich trafiły na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Dlaczego św. Barbara jest patronką górników?

Mimo że św. Barbara to jedna z najbardziej popularnych i czczonych świętych, to faktycznie niewiele jest informacji na temat jej życia. Istnieje też ograniczona liczba dowodów potwierdzających jej istnienie. Historia życiorysu tej męczennicy opiera się głównie na przekazach kształtujących się przez wieki.

Tradycja głosi, że gdy ojciec Barbary dowiedział się, że jego córka została chrześcijanką, porwał się na nią z mieczem. Dziewczyna uciekając przed oprawcą ku pobliskim skałom modliła się gorąco o ratunek. Bóg wysłuchał jej prośby. Wśród skał Barbara natrafiła na podziemną pieczarę, w której znalazła schronienie, dlatego ma pomagać tym, którzy pracują pod ziemią.

Pomimo znalezienia schronienia, ostatecznie została odnaleziona i skazana na karę śmierci przez ścięcie. Według legendy, jej ojciec miał być rażony piorunem za haniebną zbrodnię, natomiast Barbara otrzymała zapewnienie od Boga tuż przed odejściem, że każdy, kto wspomni jej imię, nie umrze bez sakramentów.

Barbórka. Tradycje dawniej i dziś

Barbórka - obchodzona co roku 4 grudnia - to tradycyjne święto górnicze związane z kultem św. Barbary. Rozkwit kultu męczennicy miał miejsce w XIX wieku, kiedy to gwałtownie rozwinął się przemysł wydobywczy, a nowe kopalnie przyciągały tysiące pracowników.

Początkowo obchody Barbórki miały charakter wyłącznie religijny. W cechowni, gdzie przed każdym zjazdem na dół kopalni, górnicy zbierali się na modlitwie przed figurą lub obrazem świętej Barbary, odprawiana była w tym dniu msza święta.

Z czasem, msze z udziałem górników i ich rodzin, odbywały się także w śląskich kościołach. Poprzedzały je poranne przemarsze orkiestr dętych w osiedlach górniczych oraz uroczyste pochody ze sztandarami przedstawiającymi św. Barbarę. Życzenia skierowane do górników zawsze wiązały się z bezpiecznym powrotem na powierzchnię. Do dziś górnicy pozdrawiają się mówiąc tradycyjne „Szczęść Boże”.

Stopniowo, najpierw w okresie międzywojennym, a następnie po drugiej wojnie światowej, miało miejsce ewolucja sposobu obchodzenia uroczystości barbórkowych. Rytuały i tradycje zaczęły nabierać bardziej świeckiego charakteru, choć zawsze zachowywano pewne elementy związane z aspektem religijnym.

W latach 70-tych XX wieku, tradycja górnicza obejmowała tzw. pochody lisów kandydatów do górniczego stanu. Pochód, prowadzony przez zasłużonego górnika zwanego "Lis Majorem. Za nim „gęsiego” szły lisy, a dalej w galowych mundurach, starszyzna i orkiestra górnicza. Uroczystość kończyła się mianowaniem na górników.

Dziś wielość imprez towarzyszących sprawia, że świętowanie trwa od połowy listopada do połowy grudnia. Obchody święta praktykowane są niezależnie od przemian politycznych, gospodarczych i społecznych, co świadczy o trwałości przekazu społecznościowego. Zwyczaj składa się z kilku stałych komponentów, praktykowanych z różnym natężeniem. Nieodłącznym elementem są koncerty, pobudki górnicze i przemarsze orkiestr.

W ramach obchodów organizowanych przez kopalnie uroczystość rozpoczyna się od złożenia kwiatów przed wizerunkami św. Barbary. Towarzyszy temu krótka modlitwa. Dalej następuje przejście do kościoła, gdzie odprawiana jest msza święta lub nabożeństwo w intencji górników. Wówczas górniczy poczet sztandarowy uczestniczy, jako asysta. Umundurowani górnicy pełnią także funkcję służby liturgicznej.

Ważnym elementem uroczystości są również ceremonie honorowania jubileuszy zawodowych i akademie zakładowe oraz karczmy piwne, tradycyjne spotkania gwarków i biesiady barbórkowe. Spotkania te niegdyś były zarezerwowane wyłącznie dla mężczyzn, którzy rywalizowali w śpiewaniu i różnego rodzaju konkursach. Na stołach pojawiają się tradycyjne potrawy górnicze, takie jak krupniok, żymlok, golonko, przewuszt, a jedynym akceptowanym napojem jest piwo.

Nieodłącznym strojem górnika podczas uroczystości jest mundur galowy, będący symbolem przynależności do górniczego stanu. Całość uzupełnia ozdobna czapka - zwana czako - zdobiona górniczym godłem, złotą nicią i pióropuszem z kogucich piór. Kolor pióropusza określa funkcję pełnioną przez górnika na kopalni - zielony, biały, czarny, czerwony lub biało-czerwony.

4 grudnia był i jest okazją do świętowania w gronie rodzinnym. Dla górników jest dniem wolnym od pracy. Uroczysty obiad czy spotkanie przy poczęstunku z dalszymi członkami rodziny stanowi ważny element tradycji. Umacnia więzi rodzinne, ale także przekaz międzypokoleniowy ze względu na fakt, że zawód górnika był często dziedziczony przez kolejne pokolenia w rodzinie.

Tradycje Barbórkowe wpisane zostały na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego: Barbórka górników węgla kamiennego na Górnym Śląsku w 2018 roku, Barbórka górników węgla kamiennego w Wałbrzychu w 2022 roku. Natomiast w 2023, Tradycje Barbórkowe oraz kult Św. Kingi wśród górników solnych kopalni w Bochni i Wieliczce oraz Zwyczaje związane z kultem Św. Barbary oraz tradycje górników kruszcowych na ziemi tarnogórskiej. Warto zauważyć, że osobny wpis mają Tradycje kulturowe górniczych orkiestr dętych z Górnego Śląska. Barbórka bowiem, bez tradycyjnych dźwięków górniczych orkiestr, nie byłaby tą samą uroczystością. Już o świcie, górnicze orkiestry dęte budzą swoich braci, maszerując przez górnicze osiedla i grając charakterystyczne marsze. Do dziś kopalniane orkiestry, pod batutą kapelmistrzów, wzbudzają entuzjazm mieszkańców górniczych osiedli, choć obecnie nie są one zamieszkiwane wyłącznie przez górników. Ten zwyczaj jest nadal pielęgnowany, między innymi w Nikiszowcu - dzielnicy Katowic, w Rudzie Śląskiej czy Piekarach Śląskich.

Barbórka górników węgla kamiennego na Dolnym Śląsku

Barbórka górników węgla kamiennego na Dolnym Śląsku

Tradycje barbórkowe oraz kult św. Kingi wśród górników solnych kopalni w Bochni i Wieliczce